

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԴԱՏԵԼՈՒ ԱՐԱՐՔԸ

Մի՛ դատե՛ք զի մի՛ դատեցիք
 Զի որով չափով չափե՛ք նովին չափեսցի ձեզ :

Աւետարանը լեցուն է գաղափարներով, բնական ու ընկերային, ուր իրական և անհրաժեշտ փոխադարձութիւն կայ մարդուն և զինքը շրջապատող իրերուն միջև : Ինչ որ կը ցանես զայն կը հնձես, կ'ըսէ առաքեալը, աշխարհ կոչուող այս մեծ դաշտին մէջ : Եւ յիրաւի ամէն մարդ իր դրածն ու տուածն է որ կը ստանայ, փոխարարեթեամբ մը և համեմատական չափով :

Նոյն է պարագան մարդկային յարաբերութեանց ընթացքին : Ամէն շնորհ իր փոխարէնը, ամէն արարք իր անդրադարձը և ամէն կանչ իր արձագանգը կը գտնէ, համաձայն տրուածի նկարագրին, չափին ու կերպին : Բնութեան և կեանքի այս փոխադարձութեան օրէնքը շատ աւելի է, քան ինչ որ մենք կրնանք ենթադրել : Ամէն ինչ մեզի կուգայ այն չափով որ չափով որ մեզմէ կը տրուի ու կ'աւանդուի : Կ'ուզես որ մարդիկ քեզ յարգեն, յարգալիր եղիր անոնց հանդէպ, կ'ուզես որ շուրջիններդ ժպտով դիմաւորեն քեզ, քաղցրութեամբ վարուէ անոնց հետ, կ'ուզես որ մարդիկ սէր ու վստահութիւն ունենան քու նկատմամբդ, զործէ այնպէս՝ որ կարենաս ուրիշներուն թելադրել նոյն այդ մտածումն ու գործը :

Մի՛ դատե՛ք կ'ըսէ աւետարանը, բայց միւս կողմէն երանի կուտայ բոլոր անոնց՝ որոնք արդարութեան ծարաւն ունին : Տեսակէտով մը կարելի է չի դատել, վասն զի մտածելու անհրաժեշտութիւն մըն է ան, ըլլայ բարոյական ըլլայ մտաւոր տեսակէտէն առնուած, երբ նկատի ունենանք թէ ամէն մարդկային երևոյթ կամ արարք մեր մէջ յառաջ կը բերէ համապատասխան տպաւորութիւններ, զգացումներ, դրական կամ բացասական միտքեր : Սուտ մը, առաքինութիւն մը, վատութիւն մը, բարիք մը, մեզ կը շահագրգռեն և մեր միտքը բնականօրէն անոնց նկատմամբ իր տեսա-

կէտները կը շինէ ու վճիռներու և եզրակացութեանց կը յանգի :

Անտարակոյս Յիսուս այս բնական անհրաժեշտ իրաւունքը էէ որ կը զլանա մարդուն : Յետոյ մարդկային գործերն ու արարքները դատող օրէնքներ և անոնց հսկող մարմիններ կան, որոնք առաւել կամ նուազ ճշտութեամբ կը ջանան ընթացք տալ մարդոց լաւ կամ գէշ արարքներուն և զանոնք արժեւորել, համաձայն անոնց նկարագրին ու արտայայտութեան : Տակաւին կազմակերպուած ու գիտակից ընկերութիւն մը իր հանրային կարծիքը ունի, խօսքով, մամուլով ու գործով պայքար մղելու համար վատառողջ գաղափարներու և քանդիչ արարքներու դէմ : Հետեւաբար ինչո՞ւ Յիսուս փոխանակ ըսելու դատեցէք կ'ըսէ մի՛ դատե՛ք :

Յիսուսի պահանջքը կը վերաբերի մարդոց ներքին իրականութեան, անոնց Աստուծոյ հետ ունեցած կապին, իրենց ապագային, աւելի ճիշտ անոնց ներքին ազատութեան : Այն իրականութեան՝ որուն մեզմէ իւրաքանչիւրը իր հաշիւը պիտի տայ, այն գերագոյն դատաստանին՝ որ վեր է մարդկային օրէնքներէն :

Թէ և մարդկային պատմութեան մէջ օրէնքը առհասարակ ժխտումն է ազատութեան, սակայն բարձրագոյն չափանիշով առնուած անոնք լրացուցիչներ են իրարու : Իրականին մէջ բարձրագոյն օրէնքը ազատութիւնն է, և բարձրագոյն ազատութիւնը օրէնք : Օրէնքը հակառակ է ազատութեան երբ նկատի ունենանք զայն անհատական պարագաներուն, սակայն օրէնքը ազատութիւնն իսկ է, երբ ընդհանուր առումով նայինք անոր :

Ազամ և Եւան իբրեւ ազատ անհատներ կեցան եղեմական պարտեզին մէջ, բայց օրէնքը հկաւ և սահմանափակեց անոնց ազատութիւնը. « Ի ծառոյն գիտութեան բարւոյ և չարի՝ մի ուտիցէք » . եւ կեանքի կռիւը դարբերու ընթացքին ուրիշ բան է, բայց օրէնքի և ազատութեան միջև մղուող պայքարը : Անշուշտ պիտի գայ սպասուած օրը, երբ ազատութիւնը գերագոյն օրէնքը պիտի դառնայ կեանքին, երբ մարդիկ պիտի գիտնան կատարել իրենց գործն ու պարտականութիւնը ճշմարիտ ու

լաւիմաց ազատութեամբ, առանց պէտք ունենալու օրէնքին և անոր խտտապահանջ հրամայականներուն: Անտարակոյս երբ օրէնքը պարտադրանք է միայն, և կ'առնել իբր այդ, չի կրնար ազատութիւն նրա իբր արդիւնը: Կազմին որ կ'աճի, իբրև հասակ և գեղեցկութիւն, կը հպատակի ներքին օրէնքի մը, մարդը որ կը դաստիարակուի և կը յառաջդիմէ, նոյնպէս կը հպատակի առ այդ օրէնքներու, եթէ անոնք պահ մը զգային թէ օրէնքի խիստ ու ճշող հարկադրանքին ներքեւ են, գուցէ չի կրնալին ունենալ այն ազատութիւնը որ իրենց կատարելութեանը նպաստեց:

Օրէնքները անիմաստ և անօգուտ են երբ չեն նպաստեր մարդոց կատարելութեան և յառաջդիմութեան, երբ առիթ չեն դառնար մարդկային նկարագրի ազնուացման: Առանց այս բարիքին և բարի ազդեցութեան, օրէնքը ոչ միայն ազատութիւն չէ, այլ ընդհակառակն կատարեալ բռնակալութիւն մը և անիմաստ պարտադրանք միայն: Անտարակոյս այս ներքին իրականութեան և փոխյարաբերութեան է որ կ'ակնարկէ Յակոբոս առաքեալը իր թուղթին մէջ, երբ կը յայտարարէ թէ «այնպէս խօսեցարուք և այնպէս արարէք, որպէսզի ազատութեան օրինօքն իցէք դատելոց»: Ազատութեան օրէնքին համաձայն է հետեւաբար որ. Աւետարանը կը հաստատէ իր չափանիշերը և կը պահանջէ զանոնք հաւատացեալներէն: Յիսուս շատ լաւ գիտէր թէ արարքներն ու արարմունքները ոչինչ կրնան արժէք եթէ չեն նպաստեր մեր նկարագրին և օժանդակ չեն հանդիսանար մեր յառաջդիմութեան: Իրականութիւն է թէ միլիոն մը կայ ազատութեան մէջ որ գերիվեր է օրէնքով պարտադրուածէն, և ստոյգ է թէ մարդեր կան որոնք վեր են օրէնքէն, և որոնք միայն ուղիղն ու բարին կը գործեն, հրամայուելով իրենց բարձրագոյն կեանքի ազատութեան օրէնքէն: Ազատ բայց հպատակ: Ազատ արտաքին թոհոբոհէն և մեղքէն, սակայն հպատակ այն բարձրագոյն օրէնքին որ իրենց մէջ կը զգացուի և իրենց գործել կուտայ համաձայն գերագոյն դատաւորի պահանջքին: Բոլոր մեծ և ստեղծագործ անհատներ տէրն են այս ներքին ազատութեան: Այս իրողութեան է որ

կ'ակնարկէ գերման մեծ խորհողը երբ կ'ըսէ թէ՝ արուեստագէտը կը պարէ օրէնքի շրջաններուն մէջ, առանց խորտակելու զանոնք և առանց զգալու անոնց ծանրութիւնը իր հոգիին վրայ: Այս օրէնքով է որ պիտի դատուինք մենք օր մը երբ կենանք դատաստանի մեծ ու ճերմակ աթոռին տուջ, անկէ ընդունելու մեր վճիռը: Հոն է որ «առաջինները պիտի ըլլան վերջին և վերջինները առաջին»:

Հետեւաբար դատելու և դատապարտելու չափանիշը արտաքին իրողութեանց պատկանելէ աւելի, ակնարկութիւնն է մեր ներքին իրականութեան, մեր ներքին օրէնքին: Աշխարհի մէջ գործադրուած օրէնքին համաձայն, ան որ կը գործէ, միայն ան կրնայ չահիլ իր հացը: Սակայն այս սկզբունքն անգամ ճիշդ չի գործադրուիր մեր կեանքին մէջ: Վասնզի անոնք որ չեն աշխատիր, կ'ունենան նորէն հոս իրենց հացը, և անոնք որ կը քնանան, ունին շատ աւելին՝ քան անոնք որ կը հսկեն օրն ի բուն:

Նոյն չէ սակայն պարագան հոգեւոր կարգի ազատութեանը և մարդկային կեանքի փոխյարաբերութեանը մէջ. հոն անձրեւը չի յար համահաւասար արդարին և մեղաւորին վրայ, ոչ ալ արեւը կը փայլի բոլորին համար հաւասարապէս: Հոն, այդ կարգին մէջ և դատաստանին առջեւ է որ գործողը պիտի ունենայ իր հացը և տառապողը իր հանգիստը:

Իրական և բացարձակ արդարութիւն չկայ մարդկային կեանքին մէջ, եթէ անոր չի հսկէ Ամենատեսն աչքը և չ'ուղղէ մեր սիրտն ու կամքը համաձայն իր արդարութեան և դատաստանին: Մենք յաճախ կը դատենք համաձայն երեւոյթներու և անոնց նկատմամբ մեր ունեցած նախասիրութեանց և կեցուածքին: Մենք կը դատենք համաձայն մեր շահերուն և մեր նեղմիտ հասկացողութեանց: Սակայն կեանքը երկու երես ունի, և յաճախ արտաքին պատճառները ճշգրիտ համեմատութեան չեն բերուիր արդիւնքին հետ: Բաներ կան որ մարդկային աչքերով չեն մակարեւորուիր, բայց Աստուծոյ աչքերով չեն մակարեւորուիր, և զատէ իր արդարութեան: Մարդկային համաձայն իր արդարութեանն ու դատաստանը նկատի ունի արդարութիւնն ու դատաստանը նկատի ունի յաճախ զիտաւորութիւնը բայց լաւ դիտա-

ւորութիւնները միշտ լաւ արդիւնքով չեն երևիր: Ընդհակառակն կեղծիքն ու ունայնամտութիւնը յաճախ կրնան ասպետական արարքներով երևիլ: Կարելի է Յիսուսին պէս քարոզել, գործել խոնարհամտօրէն, ծառայել իր նմաններուն, լուալ անոնց օտքերը, և մատնանըչել անոնց գերագոյն բարին, բայց չ'ունենալ Յիսուսի ոգին:

Տակաւին մարդկային դատաստանն ու պատիժը կը պարունակէ իր մէջ վրէժխնդրական զգացումներ և կը նուիրագործէ ոճիրը: Քրիստոնէութիւնը չարիքին հակառակ չ'երթար զայն արգիլելու համար, վախճալով թէ որոմներու փճացման առիթով, արդար ցորենի հասկեր ևս կրնան արմատախիլ ըլլալ: Չարիքին դէմ միակ կռուելու կերպը բարիք անցնելն է, ահա քրիստոնէական կերպ մը զորս այսօրուան մանկավարժութիւնն ու բարոյագիտութիւնը կը կիրարկեն մարդերու անուանման և բարիքին ի խնդիր:

Յետոյ դատելու և դատապարտելու համար մէկը, առնուազն զայն ինքնապաշտպանութեան մղել է, իր սխալին մէջ յամառելու առիթ տալով իրեն: Ի վերջոյ ամէն դատաստան դէպի վար նետուած ակնարկ մըն է, դատողը որ ինքզինքին իրաւունք կուտայ իր նմանին նկատմամբ արձակելու վճիռը, ինքզինքը իր դատապարտութեան առարկայ եղողէն վեր նկատելու հակամիտութիւնը ունի միշտ: Միայն ներողամտութիւնն ու սէրը կրնան լեցնել այն բացատը որ կը գոյաւորուի այս կերպ դատողին և դատուողին միջև: Իրական եղբայրութիւնը կը սկսի այն վայրկեանէն, երբ մենք իրաւունք չենք տար ինքզինքնուս դատաւոր կանգնելու մեր նմաններուն, «մի՛ դատէք զի մի՛ դատիցիք»: Օրէնքը միշտ անօրէն է, միակողմանի, մասնակի: Սիրոյ և ներողամտութեան մէջ աւելի շուտ և ճիշդ կը հաշտուին անարդարութիւնները, քան մարդկային արդարութեանը մէջ:

Եթէ ամէն ինչ իր փոխադարձը ունի կեանքի բոլոր մարզերուն վրայ, ներողամտութիւնն ու սէրն ալ իրենց աստուածային փոխադարձը ունին, գեր վիճակ մը զոր ունեցան սուրբերն ու արդարները, և կեանքը ապրեցան ու ապրեցուցին համաձայն

աստուածային օրէնքին և արդարութեան: Օր մը գերագոյն հաշուեյարդարին մենք պիտի չկրնանք պարծենալ մեր արդարութեամբ այլ մեր սրտի կեանքին բարիքովը: Մարդիկ միակողմանի ու ծայրայեղ են, կը ձգտին հոգեպաշտութեան ու կը միտին ճգնակեցութեան, կ'ուզեն հեռու մնալ մեղքէն և կ'իյնան օրէնքի լուծին ներքեւ, սպաննելով շատ յաճախ մարդկային ազատութիւնը: Լրջամիտները կը դառնան պիղի, խանդավառները՝ մոլեռանդ, ազատամիտները սկեպտիկ, ներուժն ու սէրը միայն կրնան բուժել անարդարութեան այս խոցը: «Մի՛ դատէք զի մի՛ դատիցիք, զի որով չափով չափէք նովին չափեսցի ձեզ»:

Շնորհալին՝ մարդկային արդարութեան և կեանքի տկարութիւններուն հանդիսատես, Աստուծոյ գթութիւնը կը հայցէր անոնց, փոխանակ Անոր արդարութեան, որուն առջև գուցէ ոչ ոք կրնար արդարանալ:

«Արդարութեամբ մի՛ դատեսցես,
Այլ գթութեամբ քով քաւեսցես»:

Ե .

* * *

Քրիստոնէութիւնը հայ ժողովուրդի աչքում լոյս է, ուստի եւ անոր մասակարար «Լուսաւորիչ»: Այդ լոյսը մարդկային չէ եւ ոչ նիւթական, այլ՝ երկնային: Լուսաւորչի կանքեղի, հրաւայի, ժողովրդական սփանջի բանաստեղծութեամբ յօրհնուած աւանդութիւնը, այդ հայեացիի եւ հաւատի յայտարարն է: Արագածի զագաթին կախուած է երկնքից այդ կանքեղը, որի մէջի իւրը փոխառէն Լուսաւորչի արցունքն է, միօս բարեխօս Աստուծոյ առաջ որ անմար մնայ՝ խաւար կեանքի լուսաւորող այդ կանքեղը:

* * *

Կրօնի հիմքը մարդու դէպի Աստուած ունեցած հենարանն է. բայց մի հաւատ, որ ցնո՞ւր, երեւակայութիւն չէ, այլ իրական, շօտափելի, ինչպէս տեսնելի իրերը:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ